

Rozwój historyczny, pożary w Chełmży i funkcjonowanie miasta w dawnych wiekach

Władysław Goliński

Ustka, wrzesień 2025.

Rozwój historyczny, pożary w Chełmży i funkcjonowanie miasta w dawnych wiekach

„Jako miasto Chełmża po raz pierwszy określona została w 1251 r. (a właściwie jest zapis jako Loza w 1222 roku) i jest tym samym jednym z najstarszych miast pomorskich. W pierwszym okresie istnienia nękana była przez najazdy Prusów.

„Wiadomo, że w 1263 r., jeszcze za życia biskupa Heidenryka, bezskutecznie oblegał miasto Skomand – wódz Sudowów, natomiast **w lipcu tego samego roku (1263) Chełmża została złupiona i częściowo spalona przez Henryka Monte wodza Natangów**. Skomand powtórnie oblegał Chełmżę w 1277 r. i tym razem bez sukcesu. **W 1286 r. miasto zniszczył pożar** ale w następnych latach nastąpiła jego rozbudowa.”¹ Inną przyczynę pożaru podaje książka „Katedra św. Trójcy w Chełmży”: [...] Najbardziej ucierpiało ono, to miasto, jednak w roku 1286, kiedy to dnia 28 czerwca wraz z innymi miastami ziemi chełmińskiej- Chełmnem, Grudziądem, Radzynie i Świeciem- zostało prawie doszczętnie spalone [...]”²

Po kolejnych latach względnego spokoju i rozwoju została w znacznym stopniu zniszczona w 1422 r. przez wojska króla polskiego Władysława Jagiełły.

Katastrofalny w skutkach był także pożar, który nawiedził Chełmżę w 1531 r.” Spłonęły stara księga ławnicza i pierwotny przywilej prawa miejskiego.

„ Jednak po zniszczeniach miasta i browaru podczas pożaru w 1762 r. cech nieco podupadł. Wówczas browar został sprzedany za 1050 florenów. Piwowarzy odkupili go z powrotem osiem lat po pożarze w 1770 r.”³ **Ten wielki pożar miasta z 1762 roku pozostawił jedynie 67 domów.**

Dariusz Meller; Krótko historia Chełmży, Chełmża 2004, s. 21.

[...] Budy były etenczos drewniane, totyż czansto sie polily. Tak bylo w 1268 ji w 1277 r., kiedy miasto łodpirało ataki Prusów. Tak tyż byłow1286r., kiedy spodziewano się najazdu Tatarów, do którego nie doszło, ale pożar ji tak wybuch. [...]”⁴

Według powyższego odnotowania to pożary w Chełmży miały miejsce w roku: 1263, 1286, 1422, 1531, 1585, 1762. Źródło nie podaje więcej informacji o pożarach miasta, ale nawet te wymienione starczą by miasto zubożało.

¹ Wikipedia; <https://www.chelmza.pl/9880.historia-miasta>

² Marian Dorawa; Katedra św. Trójcy w Chełmży, Poznań 1975, s. 8.

³ Głos Chełmżyński lipiec 2024; <https://www.pimbp.pl/g%C5%82os%20che%C5%82my%C5%BCy%C5%84ski.html>

⁴ Dariusz Meller; Krótko historia Chełmży, Chełmża 2004, s. 21.

Maercker H. Geschichte der ländlichen Ortschaften und drei kleineren Städten des Kreises Thorn, Danzig 1889/1890. S. 135-142. (Tłumaczenie: Władysław Goliński)

<https://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=10987>

Zweiter Theil.

Część druga

Die specielle Ortsgeschichte.

Specjalna miejska historia

A. Die Städte.

A. Miasto

I. Kulmsee.

Chełmża

Loza (1222), Culmense, Culmensche u. Culmsche (1251), Colmensehe (1299), Colminse u. Colminsè u. Colmensè (Ser. I. S. 474), Colmesey (Ser. V. S. 142), colmenzee (Ser. III. 564), Kolmense (1438), Culmenze(1531), polnisch Chełmza, deutsch Kolmentz, früher Antiqua Łozia (Vis. de 1667-72).

Loza (1222), Culmense, Culmensche u. Culmsche (1251), Colmensehe (1299), Colminse u. Colminsè u. Colmensè (Ser. I. S. 474), Colmesey (Ser. V. S. 142), colmenzee (Ser. III. 564), Kolmense (1438), Culmenze(1531), polnisch Chełmza, deutsch Kolmentz, früher Antiqua Łozia (Vis. de 1667-72).

Geschichtliche Entwicklung.

Rozwój historyczny

Durch den Vertrag von Lonyz vom 5. August 1222 schenkte Herzog Conrad von Masovien dem Bischof Christian von Preussen eine grosse Anzahl Ortschaften im Kulmerland und besonders alle Besitzungen um Loza. Diesen Ort bezeichnete Bischof Heidenreich bereits 1233 als selten Bischofssitz. Er wurde noch 1246 Dorf Loya und erst 1251 Stadt Kulmsee genannt. Die schriftlichen Privilegien gingen in den Bränden späterer Jahrhunderte verloren, was den Bischof Tideman Gise zur Ausstellung einer neuen Handfeste i. J. 1547 veranlasste. Derselbe setzte für die Stadt das magdeburgische Recht nach der bisherigen Form fest, woraus sich schliessen lässt, dass Kulmsee auch bei seiner Gründung dieses Recht erhalten hatte.

Während des Ausstandes der Preussen gegen den Orden war Kulmsee mehrfach von dem Feinde bedrängt. Bei einer Belagerung gelang es dem vom Bischof in der Stadt versammelten Edlen und Lehnsmännern einen Preussen von ungewöhnlicher Körpergrösse einzufangen. Der feindliche Hauptmann wünschte denselben aber um jeden Preis zurückzuerhalten und verstand sich zu diesem Zwecke zur Aufgabe der Belagerung, wodurch eine weitere Gefahr abgewandt wurde. – Bei dem späteren Einfalle der Sudauer unter Scomant wäre die Stadt fast das Opfer des

Na mocy traktatu lonyzkiego z 5 sierpnia 1222 roku książę Konrad Mazowiecki nadał biskupowi Chrystianowi pruskiemu znaczną liczbę miast w ziemi chełmińskiej, a zwłaszcza wszystkie posiadłości wokół Łozy. Biskup Heidenreich już w 1233 roku ustanowił to miejsce swoim biskupstwem. W 1246 roku nosiło jeszcze nazwę wsi Loza, a miasto Kulmsee dopiero w 1251 roku. Pisemne przywileje zaginęły w pożarach w późniejszych wiekach, co skłoniło biskupa Tidemana Gise do wydania nowego przywileju lokacyjnego w 1547 roku. Ustanowił on prawo magdeburskie dla miasta w jego poprzedniej formie, z czego można wnioskować, że Kulmsee również otrzymało to prawo w momencie założenia.

Podczas pruskiego powstania przeciwko Zakonowi, Kulmsee było wielokrotnie oblegane przez wroga. Podczas jednego z oblężeń, szlachta i wasale zgromadzeni w mieście przez biskupa zdołali pojmać Prusaka o niezwykłym wzroście. Jednakże dowódca wroga chciał odzyskać utraconego wojownika za wszelką cenę i w tym celu zgodził się na przerwanie oblężenia, oddalając w ten sposób dalsze niebezpieczeństwo dla Kulmsee. – Podczas kolejnego najazdu Sudowów pod ponowną wodzą Scomanta, miasto omal nie padło ofiarą zdrady polskiego rycerza Nynerika. Jednak

Verrathes eines polnischen Ritters Nynerik geworden. Die Wachsamkeit der Bürger vercitelte aber den Anschlag, der Verrather wurde vor dem Thore gehenkt, und Secmant zog gegen die Burg Heimsot aber. Als danach ein anderer Heerhaufe die Stadt angriff, tödteten die Bürger bei einem Ausfall den feindlicher. Hauptmann, befreiten viele Christen und veranlassten die Preussen wiederum zum Abzuge. Die Festigkeit der Stadt kann damals keine erhebliche gewesen sein, denn als i. J. 1286 der Ordenum einen Eifall der Tartaren besorgt war, befahl er den Bewohnern dieselbe zu verlassen. Am 28. Juni desselben Jahres brannte die Stadt ab.

Nach der Schlacht bei Tannenberg i.J. 1410 wurden in der Umgegend von Kulmsee von den Polen viele Dörfer niedergebrannt. Damals scheint die Stadt selbst diesem Schicksal entgangen zu sein; aber im Juli 1422 verbrannten Polen und Tartaren die Kathedalkirche. Im Beginn des 13jährigen Krieges raten der Bischof und das Kapitel zu Polen über, was wohl die Stadt vor der Zerstörung gerettet hat; dennoch war sie beim Friedensschluss i. J. 1466 verwüstet. J. J. 1531 wurde sie durch eine Feuersbrunst zerstört und die Bewohner fast aller Mittel beraubt. Bei einer solchen Gelegenheit verbrannte auch das alte Schöffebuch. Am Montag vor St. Thomas 1585 (10. December) gegen 6 Uhr abends verbrannten ferner in der thorer Vorstadt etwa 80 mit verschiedenem Getreide gefüllte Scheunen, ohne dass man den Ursprung des Feuers ermitteln konnte.

Über die unzweifelhaft sehr bedeutenden Schädigungen in den beiden ersten Schwedenkriegen fehlt jede Nachricht. Im 3ten Schwedenkrieg hat die Stadt wieder grossen Brandschaden erlitten und sollte deshalb von den Auflagen befreit werden. Ferner wurde in einer Truppenzuweisung vom 2. August 1732 für die Zeit vom 1. Oct. 1731 bis 1. April 1732 von der Stadt die Zahlung von 800 tl. verlangt. Auch im Juli 1762 wurde sie durch einen bedeutenden Brand verheert. Alle bis dahin reichenden Kanzleiacten verbrannten, und die Stadtverweitung suchte den Wiederaufbau durch Belohnungen zu fördern. Auch der Bischof half durch Schenkungen von Bauholz.

czujność mieszkańców udaremniła spisek, zdrajca został powieszony przed bramą, a Scmant ruszył na odległe posadowiony zamek Heimsot. Kiedy znów kolejna armia zaatakowała miasto, mieszkańcy zabili ich wrogięgo kapitana podczas wycieczki, uwolnili wielu chrześcijan i zmusili Prusaków do odwrotu. Siły miasta nie mogły być wówczas znaczące, ponieważ Zakon, obawiając się najazdu Tatarów w **1286 roku, nakazał mieszkańcom opuszczenie miasta. 28 czerwca tegoż roku miasto spłonęło.**

Po bitwie pod Stębarkiem (to wieś pod Grunwaldem- przyp. tłumacza) w 1410 roku wiele wiosek w okolicy w tym Kulmsee zostało spalonych przez Polaków. W tym czasie samo miasto prawdopodobnie uniknęło tego losu; jednak w lipcu 1422 roku Polacy i Tatarzy spalili kościół katedralny. Na początku wojny trzynastoletniej biskup i kapituła przeszli na stronę Polski, co prawdopodobnie uratowało miasto przed zniszczeniem; niemniej jednak zostało ono zdewastowane przez wrogów mimo zawartego pokoju z 1466 roku. W 1531 roku miasto zostało zniszczone przez pożar, a mieszkańcy zostali pozbawieni niemal wszystkich środków do życia. Przy jednej z takich okazji spłonął również stary rejestr starostów. W poniedziałek poprzedzający dzień św. Tomasza w 1585 roku (10 grudnia), około godziny 18:00, na przedmieściach spłonęło około 80 stodół wypełnionych różnymi rodzajami zboża, źródła pożaru nie udało się ustalić.

Brak informacji o niewątpliwie znacznych zniszczeniach w pierwszych dwóch wojnach szwedzkich. Podczas trzeciej wojny szwedzkiej miasto ponownie ucierpiało w wyniku rozległych pożarów i dlatego miało zostać zwolnione z ograniczeń. Co więcej, w rozdysponowaniu wojsk z 2. sierpnia 1732 roku, na okres od 1. października 1731 roku do 1 kwietnia 1732 roku, miasto zostało zobowiązane do zapłaty 800 talarów. W lipcu 1762 roku miasto ponownie zostało spustoszone przez wielki pożar. Wszystkie dokumenty kancelaryjne wzstawione do tego momentu spłonęły, a komitet rozbudowy miasta starał się promować odbudowę poprzez nagrody. Biskup również wspierał, przekazując dary drewna.

Dennoch wurden die Verhältnisse immer drückender. In den J.J. 1767, 1769 u. 1771 verzichteten 4 Bürger auf ihre nach dem Brande noch nicht wieder erbauten Hofstellen zu Gunsten der Stadt, weil sie weder die Mittel zu einem Neubau hatten, noch die mit der Hofstelle verbundenen Lasten tragen konnten. Statt dessen mehrten sich die Kommunalschulden. Das Protokollbuch des Gerichts enthält Quittungen des Magistrats über Darlehen von Privatleuten und der Geistlichkeit in erheblichen Beträgen. U. A. borgte man 1771 unter Verpfändung von Stadtgütern vom edlen Nosarzewski aus Dubielno 600 fl., von der Kirche 550 fl. a 4%. So befand sich die Stadt seit dem Brande von 1762 in dauerndem Rückgange, und als sie i. J. 1772 von der preussischen Regierung säkularisirt und zu einer königlichen Immediatstadt gemacht wurde, war ihr Zustand ein geradezu klägliches.

Noch nach 17 Jahren, i. J. 1789, wies sie nur die geringe Zahl von 67 Feuerstellen auf, hatte also nur die Grösse eines heutigen kleineren Dorfes. Erst nach Aufhebung des Herzogthums Warschau i. J. 1815 erhielt sie die preussische Städteordnung. J. J. 1865 zählte sie 410 Gebäude, darunter 180 Privatwohnhäuser und 2382 Einwohner.

Das Aeussere der Stadt.

Kulmsee ist auf einer Landzunge, welche sich zwischen 2 Seen hinstreckt, erbaut. Es eignete sich also gut zu einer mittelalterlichen Befestigung. Von der alten Stadtmauer, welche es auf der Landseite umschloss und die Thore mit einander verband, sind nur noch geringe Reste vorhanden. Die erste Erbauung geschah in der zur Ritterzeit üblichen Weise. Von dem in der Mitte gelegenen Marktplatz aus, welcher Ring, lateinisch forum hiess, führten die Strassen nach den Stadthoren; an ihren Seiten und um den Markt reihten sich die Häuser und Hofstätten der Bürger. Wir finden folgende Strassensamen: die Thumgasse (1553 am Dom), die platea thorunensis (am Ring), Bociana (Storchstrasse), Wodna (Wasserstrasse), Graudentinensis, Browarna (Brauhausstrasse), submuralis, muralis, Grubnensis und civilis. Ein Thurm hies turris Bociana (Storchthurm), die Thore porta lateralis, Thoruniensis, Graudentinensis u. australis, die Stadtmauer murus civilis. J. J. 1722 wird auch das alte Bad, halucum, erwähnt und vor der Stadtmauer die Vorstadt, suburbium.

Privilegien, Einkäufe und Lasten.

Wie bereits bemerkt, wurde der Stadt vom Bischof Tidemann Gise mit Zustimmung

Niemniej jednak warunki stawały się coraz bardziej uciążliwe. W latach 1767, 1769 i 1771 czterech obywateli zrzekło się swoich gospodarstw, które nie zostały jeszcze odbudowane po pożarze, na rzecz miasta, ponieważ nie mieli ani środków na budowę nowego, ani nie mogli udźwignąć związanych z tym obciążeń. Zamiast tego, długi miejskie wzrosły. Księga protokołów sądowych zawiera pokwitowania od magistratu za znaczne pożyczki dla osób prywatnych i duchowieństwa. Na przykład w 1771 roku pożyczono 600 florenów od szlachcica Nosarzewskiego z Dubielna, zastawiając majątek miejski, oraz 550 florenów z 4% udziałem w zyskach kościelnych. Tak więc od pożaru w 1762 roku miasto stale podupadało, a kiedy zostało zsekularyzowane przez rząd pruski w 1772 roku i uczynione miastem królewskim, jego stan był naprawdę opłakany.

Nawet po 17 latach, w 1789 roku, wciąż miało zaledwie 67 kominów, co czyniło je dziś małą wsią. Dopiero po zniesieniu Księstwa Warszawskiego w 1815 roku uzyskało status miasta pruskiego. W 1865 roku liczyło 410 budynków, w tym 180 rezydencji prywatnych i 2382 mieszkańców.

Akuszery miasta.

Kulmsee zbudowano na cyplu rozciągającym się między dwoma jeziorami. Z tego powodu idealnie nadawało się pod średniowieczne umocnienia. Pozostały jedynie niewielkie pozostałości dawnych murów miejskich, które otaczały je od strony lądu i łączyły bramy. Zostały one pierwotnie zbudowane w sposób typowy dla epoki rycerskiej. Z centralnego rynku, zwanego Ringiem (lub forum po łacinie), ulice prowadziły do bram miejskich; domy i zagrody mieszczan stały w szeregu wzdłuż jego boków i wokół rynku. Znajdziemy tu następujące nazwy ulic: Thumgasse (1553 przy katedrze), platea thorunensis (na Ringu), Bociana (Storchstrasse), Wodna (Wasserstrasse), Graudentinensis, Browarna (Brauhausstrasse), submuralis, muralis, Grubnensis i civilis. Wieża nosiła nazwę turris Bociana (wieża bociana), bramy porta lateralis, Thoruniensis, Graudentinensis i australis, a mur miejski murus civilis. W 1722 roku wspomniano również o starej łaźni halucum i przedmieściu suburbium przed murami miejskimi.

Przywileje, zakupy i obciążenia

Jak już w tym opracowaniu wspomniano, w 1547 roku biskup Tidemann Gise, za zgodą

des Kapitels i. J. 1547 an Stelle der früheren, bei den wiederholten Bränden verloren gegangenen Privilegien ein neues Privileg ausgestellt, welches, die bisherige Form einhaltend, der Gebrauch des magdeburgischen Recht vorschrieb. Der Bischof behielt das Vorrecht den Bürgermeister, die Rathmänner und Richter (scultetus) zu wählen. Dieser letztere erhielt von den kleinen, bis zu 4 guten Solidi reichenden Gerichten die Einnahmen ganz, von den höheren Geldstrafen aber nur ein Drittel. Die Strassengerichte blieben beim Bischof. Den Bürgern wurden 77 kulmusche Hufen Acker und Wald mit den dazwischen liegenden Gewässern gegen einen zu Martini zu entrichtenden Jahreszins von 2 Mk. (a 20 gr.) und 2 Sch. Hafer von der Hufe zugewiesen. Auch hatten die Hufenbesitzer als Scharwerk bischöfliches Getreide von Kulmsee oder Rehden mit ihrem Gespann und auf ihre Kosten nach den bischöflichen Speichern zu fahren, sowie zur Beförderung von Briefpacketen und andern bischöflichen Sendungen einen Reiter oder Fussboten zu stellen und für diese Dienste noch 5 Gr. pro Hufe zuzuzahlen.

Diese Leistungen waren aber auf einen Umkreis bis zu 4 Meilen beschränkt. Als das der Parochialkirche wurden die zwischen den Bürgerhufen liegenden, aber nicht zu ihnen zählenden 12 Pfarrhufen wieder bestätigt, sowie eine weitere 13te Hufe, welche Johannes Lecmman dem Kapitel geschenkt hatte. Von diesen 13 Hufen, welche sämtlich zinsfrei waren, behielt sich der Bischof das weltliche Gericht vor. Von einer Schenkung des Bischofs Heidenreich von 10 Hufen wurden den Bürgern ebenfalls zwei Hufen zugewiesen. Ausserdem erhielt die Stadt allen Zins aus dem Bänken der Fleischer, Bäcker und anderer Handwerker, den Badestuben, Brauereien und Darren. Doch hatte der Rath dem Bischof von jedem Bäcker Fleischer und Bäcker einen halben Stein, sowie von jeder Bude eines Krämers oder Lebensmittelverkäufers die Hälfte des Jahreszinses abzuliefern. Ausserdem wurde der Recognitionzins auf sechs kulmische Pfenige von jeder Hofstatt und jedem Garten innerhalb und ausserhalb der Stadt festgesetzt, das Bischofsmass (mensura) auf 1 Sch. Roggen und 1 Sch. Weizen von jeder Hufe, das Pfluggetreide (aratralia) aber auf 1 Sch.. Weizen vom Haken (uneus). Zur Förderung des Handels und Verkehrs wurden der Stadt jährlich 2 Märkte für die bischöflichen Unterthanen und für Auswärtige gestattet, davon am Trinitatisfest und der andere ungefähr am Sonntag nach St. Nikolai.

Dieses Privilegium wurde i. J. 1668 vom Bischof Andreas Olszowski, in der Zeit von 1683-1759 aber noch 8 späteren Bischöfen bestätigt.

Es lässt sich ohne weiteres erkennen,

kapitule, wydał miastu nowy przywilej, zastępujący poprzednie utracone w powtarzających się pożarach. Ten nowy przywilej, choć w zasadzie zgodny z poprzednią formą, nakazywał powszechne stosowanie prawa magdeburskiego. Biskup zachował prerogatywę wyboru burmistrza, radnych i sędziów (scultetus). Ci ostatni otrzymywali cały dochód przypadający z małych sądów, wynoszący do czterech solidów, ale tylko jedną trzecią wyższych grzywien. Sądy małe i sądy uliczne pozostały przy biskupie. Obywatelom przydzielono 77 chełmżyńskich łanów ziemi ornej i lasu, wraz z wodami, w zamian za roczny czynsz w wysokości 2 marek (20 gr. każdy), płatny w dniu św. Marcina, oraz 2 sch. owsa z łana. Właściciele „croftów” musieli również transportować zboże biskupie z Kulmsee lub Rehden swoim zaprzęgiem i na własny koszt do magazynów biskupich, a także zapewniać jeźdźca lub posłańca pieszego do transportu paczek z listami i inną korespondencją biskupią, za co musieli zapłacić dodatkowe 5 gr. za tą przysługę.

Usługi te były jednak ograniczone do promienia wynoszącego do czterech mil. 12 łanów ziemi parafialnej, położonych pomiędzy ziemiami mieszczańskimi, lecz nie uznanych za należące do nich, zostało ponownie uznanych za własność kościoła parafialnego, podobnie jak kolejne 13 łanów, które Johannes Lecmman przekazał kapitule. Z tych 13 łanów, z których wszystkie były wolne od odsetek, biskup zastrzegł sobie jurysdykcję świecką. Z darowizny 10 łanów ziemi przez biskupa Heidenreicha, dwa łany również zostały przydzielone mieszczanom. Ponadto miasto otrzymywało wszystkie odsetki od rzeźników, piekarzy i innych rzemieślników, a także od osób z łaźni, browarów i tych od stawiania pieców. Rada musiała jednak płacić biskupowi pół uposażenia od każdego rzeźnika i piekarza, a także połowę rocznego czynszu od każdego sklepikarza lub sprzedawcy. Ponadto, stawka uznania została ustalona na sześć centów kulmińskich (chełmżyńskich) od każdego gospodarstwa i ogrodu w mieście i poza nim; miara biskupia (mensura) została ustalona na 1 sch. żyta i 1 sch. pszenicy z każdego łana; a zaorane ziarno (aratralia) zostało ustalone na 1 sch. pszenicy z łana (uneus). Aby promować handel i rzemiosło, miasto uzyskało zezwolenie na dwa coroczne targi dla poddanych biskupa i dla przybyszów, jeden w niedzielę Trójcy Świętej, a drugi mniej więcej w niedzielę po dniu św. Mikołaja.

Przywilej ten został potwierdzony w 1668 roku przez biskupa Andrzeja Olszowskiego, a w latach 1683-1759 przez ośmiu późniejszych biskupów.

Od razu widać, że miasto nie miało

dass die Stadt einen auswärtigen Grundbesitz überhaupt nicht, innerhalb der vom Privilegium bezeichneten Grenzen aber jedenfalls nur einen sehr geringen gehabt hat, der über das zu öffentlichen Plätzen und Gebäuden nöthige Land nicht erheblich hinausgegangen sein kann. Die von Bischof verliehenen Hufen wurden bürgerlicher Privatbesitz, und der Gemeinde blieb hiervon kein nutzbarer Vermögensbestand übrig. Die Stadt war mithin als Kommune sehr arm; die Bürgerschaft ernährte sich im wesentlichen durch den Ackerbau. Das Verhältniss der Steuerkraft lässt sich aus der Veranlagung vom 13. Juli 1454 erkennen, als man für Schönsec 50 Mk., für Kulmsee 50 Mk., für das Bisthum Kulm mit dem Kapitel aber 2000 Mk. ansetzte. Das Steuersimplum betrug i. J. 1683 (!) 19 tl. 1 gr. 12 1/4 Pf., i. J. 1717 22 fl. 23 gr. 6 Pf.

żadnych zewnętrznych posiadłości ziemskich, a w granicach wyznaczonych przywilejem posiadało ich bardzo niewiele, co nie mogło znacznie przekraczać obszaru ziemi potrzebnej pod place i budynki publiczne. Te łany nadane przez biskupa stały się prywatną własnością obywateli, a wspólnocie nie pozostawiono żadnych użytecznych łąnów ziemi. Jako gmina, miasto było zatem bardzo biedne; obywatele żyli głównie z rolnictwa. Współczynnik zdolności podatkowej można zobaczyć w ocenie z 13 lipca 1454 r., kiedy ustalono 50 Mk. dla Schönsec, 50 Mk. dla Kulmsee i 2000 Mk. dla biskupa chełmińskiego i jego kapituły. Podatek w 1683 r. (!) wynosił 19 tl., 1 gr., 12 1/4 Pf., i. J. 1717 22 fl. 23 gr. 6 Pf.

Pożary, które dotknęły katedrę

W 1268 r. budującą się katedrę dotknął pożar powstały w wyniku oblężenia przez plemiona pruskie⁵.

W 1422 roku, w wyniku najazdów litewsko- tatarskich, nastąpił pożar kościoła (założono wtedy nowe sklepienia)⁶.

W wyniku oblężenia litewsko-tatarskiego w 1422 r. katedrę ponownie dotknął pożar, zniszczeniu uległy szczyty, wieże i większość sklepień⁷.

W 1531 r. wielki pożar pochłonął niemal wszystkie budynki w mieście⁸.

W 1762 r. wielki pożar zniszczył prawie całe miasto⁹.

W 1950 r. w wyniku wyładowań atmosferycznych wybuchł pożar, który dokonał znaczących zniszczeń zabytku tj. kościoła pokatedralnego¹⁰.

⁵ Katedra Trójcy Św. W Chełmży; Internet; <https://toruntour.pl/5352/katedra-trojcy-sw-w-chelmzy>

⁶ Internet; Bazylika konkatedralna Świętej Trójcy w Chełmży; https://pl.wikipedia.org/wiki/Bazylika_konkatedralna_%C5%9Awi%C4%99tej_Tr%C3%B3jcy_w_Che%C5%82m%C5%BCy

⁷ Tamże.

⁸ Historia Chełmży; Internet; <https://www.chelmza.pl/9880.historia-miasta>

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

Ryc. 1. Pożar kościoła pokatedralnego w Chełmży w 1950 r.¹¹

Źródło: Internet, <https://fotopolska.eu/697338,foto.html>

¹¹ 1950, Chełmża: pożar konkatedry Trójcy Świętej. Internet; <https://fotopolska.eu/697338,foto.html>

Ryc. 1. Pożar kościoła pokatedralnego w Chełmży w 1950 r.¹²

Źródło: Internet, <https://fotopolska.eu/697338,foto.html>

¹² 1950 , Chełmża: płonąca konkatedra Trójcy Świętej w tle. Internet; <https://fotopolska.eu/697331,foto.html>